

Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. – У 2-х ч. – Ч. II.- С.207-210

Сьомко Тетяна,
студентка 45 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Актуальність дослідження. Програма «Освіта ХХІ століття» передбачає те, що у центрі дидактики, психології навчання і предметних методик перебуває проблема виховання пізнавальної активності, самостійності й творчості учнів, результатом якої є формування здатності самостійно виробляти діалектико-матеріалістичний світогляд, з одного боку, і прагнення до активної, творчої діяльності в усіх видах розумової та фізичної праці – з другого. Тому до найважливіших наукових і практичних проблем сучасної початкової освіти належить проблема самостійності учнів початкової школи у процесі навчання.

У молодших школярів навички самостійної навчальної діяльності тільки починають формуватися. Водночас спеціальні дослідження і передовий педагогічний досвід показують, що за певних умов навчання вже першокласники спроможні успішно виконувати завдання, які вимагають пошуку, розмірковування, самостійних розумових зусиль.

Як свідчить аналіз педагогічної теорії і практики у сучасній початковій школі, ідеї розвитку пізнавальної самостійності ще не знайшли належної дидактичної і методичної реалізації, хоч у дошкільній психолого-педагогічній літературі наводяться численні дані про готовність дітей 5-6 річного віку до пошукової самостійної діяльності. Це, з одного боку, ще більше підносить важливість проблеми глибини і міцності таких знань, умінь і навичок, які формуються у початкових класах і є основою дальших успіхів дитини в навчанні, а з другого – вимагає від педагогів оптимального впливу на формування особистості учня, який у 6-10 річному віці є найбільш сприйнятливим для процесу навчання і виховання.

Саме тому проблема формування навичок самостійності молодших школярів за допомогою ефективних форм та методів роботи на уроках математики – важливий резерв інтенсифікації їх навчальної діяльності, необхідна умова наступності навчання і розвитку учнів.

Проблема самостійності у навчальній діяльності молодшого школяра стала об'єктом розгляду таких дослідників, як: К. Ушинський, В. Сухомлинський, Б. Єсіпов, П. Підкасістий, Д. Вількеєв, І. Підласий, С. Логачевська та інших.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов формування навичок самостійності молодших школярів на уроках математики.

Досить актуальною на різних етапах вивчення математики у початковій школі є проблема самостійності учнів.

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності, відомий дидакт М.О. Данилов зазначав, що її суть виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити

питання, задачу і знайти підхід до їх розв'язання. Пізнавальна самостійність виявляється, наприклад, в умінні самостійно аналізувати складні навчальні задачі і виконувати їх без сторонньої допомоги і характеризується певною критичністю розуму школяра, здатністю висловлювати свою думку незалежно від суджень інших[1, с.33]. На думку Г.О. Люблінської, самостійність у навчальній роботі молодших учнів насамперед є здатністю школяра не тільки розуміти матеріал, а й застосовувати його в нових видах самостійних завдань.

К.Д. Ушинський зазначав, що для теорії і практики навчання: «Слід постійно пам'ятати, що треба передавати учневі не тільки ті чи інші знання, але й розвивати в ньому бажання і здатність самостійно, без вчителя, засвоювати нові знання»[2, с.500].

У навчальній роботі самостійність виявляється в активності, спрямованій на набування, вдосконалення знань, оволодіння прийомами роботи. Останнє пов'язане з формуванням пізнавальних інтересів та інших мотивів, які стимулюють і зміцнюють волю зусилля для виконання тих чи інших завдань»[3, с.26].

Пізнавальна активність і самостійність є якісними характеристиками пізнавальної діяльності, вони взаємозумовлені, взаємопов'язані, але не тотожні. «Активність...- означає свідоме, вольове, цілеспрямоване виконання розумової чи фізичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, вміннями, навичками, включаючи користування ними у подальшій навчальній роботі і практичній діяльності»[4, с.67].

У більшості досліджень, проведених останнім часом, пізнавальна самостійність учня визначається як сформованість прагнення й уміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку. Дослідники розрізняють в даній якості два аспекти: мотиваційний і процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйманні, допитливості, пізнавальних інтересах, самостійному ставленні до результатів праці, у потребі в самоконтролі. На думку Т. Шамової, мотиваційна сторона пізнавальної самостійності не забезпечує і не формує сама по собі технологічної, процесуальної сторони пізнання, тобто не забезпечує оволодіння засобами і способами пізнання, тими практичними і інтелектуальними можливостями особистості, які зумовлюють виконання самого механізму пізнання, інакше кажучи, вміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку [6, с.34].

Самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним з критеріїв його сформованості. Як і розумовий розвиток, вона ґрунтується на знаннях і способах їх засвоєння. Узагальнюючи дослідження психологів про взаємозв'язок навчання і розвитку, В.А. Крутенський висловлює думку, яка має принципове значення для розгляду нашої проблеми. Учений пише: «Розумовий розвиток пов'язаний з двома категоріями явищ. По-перше, необхідне нагромадження фонду знань – на це звернув увагу П.П. Булонський: «Пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше здатна вона міркувати». Таким чином знання – необхідна умова мислення. По-друге, для характеристики розумового розвитку важливі ті розумові операції, за допомогою яких засвоюються знання, тобто характерною рисою розумового розвитку є нагромадження особливого фонду добре відпрацьованих і міцно закріплених розумових прийомів, які можна віднести до інтелектуальних умінь. Отже, розумовий розвиток характеризується і тим, що відображається в свідомості, і ще більшою мірою тим, як відбувається відображення»[5, с.176].

Отже, ми визначили чому саме проблема формування навичок самостійності молодших школярів – важливий резерв інтенсифікації їх навчальної діяльності та необхідна умова наступності навчання і розвитку учнів

Дуже важливою є проблема формування навичок самостійності молодшого школяра, адже цей період є сенситивним для засвоєння математичних знань, здатності логічно мислити, а також виконувати математичні операції «у розумі».

Самостійність особистості характеризується такими умовами: по-перше, знаннями, вміннями й навичками, по-друге, ставленням до процесу діяльності, результатів і умов її здійснення, а також зв'язками, які створюються під час діяльності з іншими людьми. Самостійність – це насамперед свідоме мотивування дій та їх обґрунтованість, не піддавання чужим впливам, прагнення і здатність чинити відповідно до своїх особистих переконань. Вона виявляється нерівномірно і специфічно в різних видах діяльності.

Основними умовами формування навичок самостійності молодшого школяра є: відповідна побудова навчального процесу з орієнтації на теоретичне мислення; використання методів проблемного навчання, забезпечення необхідної емоційно-доброзичливої атмосфери і активних способів розвитку самостійності дітей, їхньої фантазії, уяви; опора на зону найближчого розвитку дитини, диференційований підхід у навчанні.

Для активізації творчого потенціалу учнів початкових класів на уроках математики необхідно створювати умови: підбір навчальних завдань, які своїм змістом спонукають до творчої діяльності школярів; активізація сприйняття змісту завдань різних за характером. У шкільному віці одним з ефективних способів розвитку здібностей до математики є рішення школярами нестандартних логічних задач. Крім того, розв'язування проблемних задач здатне прищепити інтерес дитини до вивчення «класичної» математики. Цю роботу ми організували та провели лише із учнями ЕК. Із метою перевірки ефективності педагогічної системи роботи, ми провели повторне дослідження, яке показало те, що показники ЕК, із яким проводилася ця робота, були показані нам у динаміці. У КК особливих змін у показниках рівня сформованості самостійності відзначено не було. Отже, варто говорити про ефективність методичної системи роботи та педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Богданович М.В. Методика розв'язування задач в початкових класах. К.: «Вища школа», 2000. 183 с.
  2. Грані творчості: книга для вчителя / відповід. ред. І.Д. Ярмоленко. Упоряд. В.Ф. Паламарчук. К.: Вища школа, 2009. 205 с.
  3. Державний стандарт початкової загальної освіти ПШ. 2018. № 7. С. 1-19.
  4. Жаркова В. Розвиток логічного мислення молодших школярів на уроках математики ПШ. 2013. № 7. С. 7-10.
  5. Комар О. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи. Педагогічний вісник. 2013. № 7. С. 47-50.
- Шамова Т.И. Активизация учения школьников. М.: Педагогика, 2007.